

Відгук

офіційного опонента **Матвієнко Олени Валеріївни**, доктора педагогічних наук, професора, завідувачки кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки, Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова на дисертаційну роботу **Апухтіної Вікторії Валеріївни «Формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

1. Актуальність теми дослідження. Інтеграція України у світовий освітній та соціальний простір вимагає підвищеної уваги суспільства до проблем дітей з особливими освітніми потребами. Демократизація та гуманізація сучасного освітнього простору, активний розвиток науково-технічного прогресу, зміни в соціально-економічній сфері, а також увага до впровадження інклюзивного навчання посилюють потребу у підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати з особами з особливими освітніми потребами. Сьогодення ставить перед суспільством надзавдання – унеможливити випадки соціальної ізоляції дітей з особливими освітніми потребами, забезпечити відповідні умови розширення кордонів безбар'єрного простору для їх освітньої інтеграції. Це є одним із пріоритетів Національної стратегії розвитку освіти в Україні сьогодні. У Законі «Про вищу освіту» особлива увага приділяється професійній підготовці майбутніх логопедів, акцентуючи на необхідності переорієнтації змісту, форм і методів освіти від традиційної знаннєвої моделі до компетентнісної парадигми. На тлі інтеграційних процесів в Україні щодо відповідності міжнародним стандартам у сфері освіти, виникає потреба у розробці та впровадженні сучасних підходів до професійної підготовки. Це вимагає не лише реформування навчальних програм, але й впровадження практикоорієнтованих підходів, що забезпечують майбутнім логопедам глибоке розуміння специфіки своєї роботи та набуття компетентностей, необхідних для ефективної корекційно-розвивальної діяльності. Так

специфіка роботи логопеда полягає в застосуванні корекційних методик для подолання мовленнєвих порушень, ефективність яких залежить від рівня професіоналізму педагога, його знання сучасних підходів та вміння інтегрувати їх у корекційний процес. Однак, попри високий рівень теоретичної підготовки, багато майбутніх логопедів постають перед труднощами при впровадженні актуальних практичних методів у своїй роботі, зокрема щодо корекції сенсомоторного розвитку в осіб з порушеннями мовлення. Це вимагає від майбутніх логопедів не лише глибоких теоретичних знань, а й вмінь практично застосовувати сучасні методики корекції сенсомоторного розвитку.

Таким чином, вищезазначене підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження Апухтіної В. В. «Формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності» для вирішення сучасних професійно-педагогічних завдань та вказує на доцільність її вивчення на теоретико-експериментальному рівнях.

Дослідження обраної проблеми виконано відповідно до основних напрямів і завдань наукової роботи кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти Запорізького національного університету: у 2020-2023 н.р. з теми «Соціально-педагогічна підтримка суб'єктів інклюзивного освітнього процесу», у 2023-2024 н.р. з теми «Психолого-педагогічні основи підготовки здобувачів вищої освіти до корекційно-розвиткової роботи в інклюзивному освітньому середовищі» (реєстраційний номер УкрІНЄІ № 0123U104202).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Запорізького національного університету (протокол № 6 від 31.11.2023).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз значного масиву періодичних видань, психолого-педагогічної літератури дозволив окреслити теоретичну основу дослідження, визначити логіку його побудови, що знайшло відображення в структурі дисертації та змісті її розділів. Науковий апарат дисертації окреслено чітко. Предмет вдало визначив домінуючий

аспект дослідження. Це посприяло доцільній постановці мети і завдань дисертаційної роботи, переконливо показана наукова новизна і практичне значення результатів дослідження.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій та їх експериментальною перевіркою, застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукового дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, спостереження, експертне оцінювання, педагогічний експеримент, статистичне опрацювання експериментальних даних тощо), системним аналізом досліджуваних педагогічних явищ, інструментальною надійності вибраних критеріїв і показників, а також достатньою апробацією результатів.

Відповідно до мети дисертації було визначено 4 завдання, для реалізації яких автором проведена надзвичайно велика робота щодо здійснення критичного аналізу літературних джерел (294 найменування, з них 96 – англійською мовою,) з даної проблеми, дала змогу розкрити міждисциплінарні підходи до проблеми.

Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження, дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, оскільки дисертанткою, здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення науково-педагогічних праць учених й освітньої нормативно-правової бази з проблеми формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності.

У 1 розділі *«Теоретичні основи формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності»*. На підставі аналізу науково-педагогічних джерел, а також результатів опитування логопедів визначено сукупності базових термінів, що розкривають науковий тезаурус дослідження формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності: «професійна діяльність», «сенсомоторний розвиток», «логопед»,

«готовність майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності», які розкривають сутність дисертаційного дослідження.

Встановлено, що існують численні дослідження та звіти, які підкреслюють необхідність глибокого розуміння цих підходів. Один із таких звітів, проєкт NetQues, вказує на те, що логопедія є одночасно і науковою галуззю, і автономною професією. Як наука, логопедія об'єднує елементи медицини, лінгвістики, педагогіки та психології.

На підставі проведеного смислового аналізу репрезентованих наукових положень, висловлених українськими вченими та їхніми зарубіжними колегами щодо концептуальних основ формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності, авторка робить узагальнення, що: окремим питанням у процесі підготовки майбутніх логопедів стає корекція сенсомоторного розвитку, що відіграє важливу роль у спеціальній роботі з особами з особливими освітніми потребами, зокрема з порушенням мовленнєвого розвитку.

Звертає на увагу висновок дослідниці, що відповідно до закордонного досвіду у сфері вищої фахової освіти, безліч держав пропонують багаторівневу систему навчання майбутніх фахівців: від рівня бакалавра до магістерського. Саме такий підхід допомагає забезпечити гнучкість освітнього процесу, своєчасну реакцію на перебіг соціальних змін, а також сприяє адаптації фахівців до умов ринкової економіки, враховуючи потребу людини в отриманні освіти як універсальної цінності. Значна кількість навчальних програм розробляється на основі модульного принципу, що є найбільш ефективним для підтримки системи постійного навчання, відповідно до вимог Болонського процесу.

Авторка зазначає, що готовність майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку є інтегральною частиною їх професійної підготовки. Вона розглядається як кінцевий результат та стратегічна мета навчання в закладах вищої освіти.

У структурі формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності виокремлено наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний, професійно-комунікативний, оцінно-рефлексивний.

Важливим є висновок В.В. Апухтіної, що аналіз актуального стану професійної освіти у галузі спеціальної освіти в Україні, зокрема підготовки майбутніх вчителів-логопедів спеціальності 016.01 Логопедія, показує значне зростання кількості вищих навчальних закладів, які пропонують відповідні освітні програми. Це тенденція зумовлена не лише збільшенням числа дітей з порушеннями мовлення, а й впровадженням інклюзивного навчання в країні, що вимагає відповідної кваліфікації фахівців.

У другому розділі «Науково-методичні засади формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності» визначено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності.

На основі зібраної інформації розроблено структурно-функціональну модель готовності майбутніх логопедів. Модель містить три блоки (теоретико-методологічний, організаційно-змістовий блок, критеріально-аналітичний блок) та відображає ключові компоненти підготовки (мету, зміст, формам, методи та засоби). До того ж модель дозволяє антиципувати та реалізувати відповідний освітній процес і розглядати підготовку майбутніх педагогічних фахівців у сфері логопедії в закладах вищої освіти як інтегрований механізм, що функціонує завдяки конструктивній взаємодії між викладацьким корпусом та студентською спільнотою.

Виокремлено і охарактеризовано теоретико-методологічні підходи до формуванні готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності: системний, інтегративний, діяльнісний, компетентнісний, особистісний (особистісно-орієнтований), онтогенетичний.

Запропоновано конкретні форми, методи та засоби, що сприяють

формуванню готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності. Створено структурно-функціональну модель, яка надала можливість графічно зобразити архітектуру професійної підготовки майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності. Модель містить три блоки (теоретико-методичний, організаційно-змістовий блок, критеріально-аналітичний блок) та відображає ключові компоненти підготовки (мету, зміст, формам, методи та засоби). До того ж модель дозволяє передбачити та реалізувати відповідний освітній процес і розглядати підготовку майбутніх педагогічних фахівців у сфері логопедії в закладах вищої освіти як інтегрований механізм, що функціонує завдяки конструктивній взаємодії між викладацьким корпусом та студентською спільнотою.

Особливу увагу приділено авторському курсу «Сенсорна інтеграція осіб з мовленнєвими порушеннями», який було розроблено для поглиблення знань та навичок майбутніх логопедів щодо корекції сенсомоторного розвитку. Цей курс передбачає не лише теоретичне вивчення матеріалу, але й активне застосування здобутих знань на практиці. Через вивчення конкретних клінічних випадків студенти мають змогу глибше розуміти особливості роботи логопеда та вдосконалювати власні практичні навички. Зокрема, в курсі акцентується увага на рефлексії педагогічної діяльності, що дозволяє студентам критично оцінювати та вдосконалювати власні методи роботи. Реалізація авторського курсу сприяє формуванню високої професійної компетентності майбутніх логопедів у сфері сенсомоторної корекції.

Висвітлено методичні аспекти застосування корекції сенсомоторного розвитку осіб з порушеннями мовлення у процесі підготовки майбутніх логопедів відіграють ключову роль у формуванні професійної компетентності фахівців. Проаналізовані основні компоненти індивідуального плану сенсомоторної корекції підсилюють розуміння студентами складності та багатоаспектності проблем порушень мовлення і необхідності сенсомоторної корекції в їх подоланні.

У третьому розділі «Організація та проведення експериментального дослідження» авторка узагальнила результати педагогічного експерименту, що стосувався введення конкретних організаційно-педагогічних умов для розвитку готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності.

Отримані результати контрольного етапу дослідження підтверджують основну гіпотезу, що ефективність реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності є високою у ЕГ на високому та достатньому рівнях, за мотиваційним, операційним та особистісним критеріями.

На основі проведеного аналізу та зібраних результатів можна стверджувати, що поставлені завдання дослідження були реалізовані в повному обсязі. Отримані в ході експерименту дані та теоретичні висновки не лише підтвердили первинні гіпотези, але й виявилися практично значущими у контексті формування професійних компетенцій майбутніх логопедів.

Одним із ключових результатів дослідження є доведення ефективності впроваджених організаційно-педагогічних умов для підготовки майбутніх логопедів. Ці умови сприяли формуванню готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності, що є надзвичайно важливим в сучасних умовах.

Крім того, одним з практичних результатів стало розроблення курсу «Сенсорна інтеграція осіб з мовленнєвими порушеннями», який може бути впроваджений у навчальний процес вищих навчальних закладів. Цей курс дозволяє забезпечити глибше і всебічне розуміння корекції сенсомоторного розвитку та її застосування в практиці логопедів, зробивши їх підготовку більш комплексною та відповідною до сучасних потреб.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше розроблено та апробовано*: організаційно-педагогічні умови для забезпечення ефективності процесу формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності; структурно-

функціональну модель, компоненти, показники критерії, рівні, форми, методи та засоби формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності; авторську розробку комплексу навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Сенсорна інтеграція осіб з мовленнєвими порушеннями»; *уточнено і конкретизовано*: базові поняття дослідження: «сенсомоторний розвиток», «професійна діяльність», «готовність майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності»; компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний, професійно-комунікативний, оцінно-рефлексивний) готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності показники, критерії (мотиваційний, знаннявий, операційний, особистісний, рефлексивний), рівні її сформованості (конструктивний, продуктивний, репродуктивний, рецептивний); *набули подальшого розвитку*: теоретичні та методичні аспекти, пов'язані з організацією процесу формування готовності майбутніх логопедів до роботи в умовах, де спостерігається ускладнення механізмів та проявів порушень розвитку в контингенту осіб з порушеннями мовлення, що мають сенсорні та моторні порушення; вдосконалення змісту програм професійно-орієнтовних дисциплін для забезпечення майбутніх логопедів компетентностями.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових конференціях різного рівня. Основні результати викладено у 19 наукових і науково-методичних працях, із них: 6 – статей в наукових фахових виданнях України, що реферуються міжнародними наукометричними базами; 1 – стаття у виданні, що включене до міжнародної наукометричної бази Scopus; 12 – матеріали конференцій. 10 праць опубліковано авторкою одноосібно, 7 – у співавторстві.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає у

впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти організаційно-педагогічних умов, які дозволяють вирішити означені суперечності; розробці методики діагностування рівнів готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності, авторських навчальних програм, спрямованих на формування готовності майбутніх логопедів та реалізацію навчально-методичного забезпечення: розроблення робочої програми дисципліни «Сенсорна інтеграція осіб з мовленнєвими порушеннями» доповнення тем дисциплін «Неврологічні основи логопедії», «Нейропсихологія у логопедичній практиці», «Логопедія» та «Ігрові технології у роботі логопеда» та «Профілактика вторинних відхилень» активізації самостійної роботи майбутніх логопедів для отримання знань та досвіду корекції сенсомоторного розвитку у роботі з особами з порушеннями мовлення. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти під час розробки програм навчальних курсів, у системі неформальної освіти та підвищення кваліфікації фахівців зі спеціальної освіти.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес Запорізького національного університету (довідка № 01/01-13/16 від 07.02.2024), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/229 від 13.03.2024), Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка № 31 від 21.03.2024).

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. На нашу думку, 1 розділ поданої дисертації має дещо констатувально-описовий характер й потребує посилення його аналітичної складової та більш ґрунтовного аналізу наукових досліджень українських вчених з

проблеми підготовки майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності.

2. Практичний фаховий інтерес викликає зміст самостійної роботи майбутніх логопедів для отримання знань та досвіду корекції сенсомоторного розвитку у роботі з особами з порушеннями мовлення, запропонованих авторкою як рекомендації по впровадженню результатів дисертаційного дослідження. Доцільно було б більш розкрити їх зміст в тексті роботи.
3. Підвищенню практичного значення дисертаційного дослідження сприяв би більш ґрунтовний опис розроблених та апробованих авторкою інноваційних форм організації з підготовки майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності
4. Наукова вагомість дисертаційної роботи була би вищою, якби авторка указала в тексті на універсальність розробленої моделі підготовки майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності (по тексту не зрозуміло для якого освітнього рівня розроблена модель) та чітко визначилась з її назвою, а саме: це «модель» чи «структурно-функціональна модель».
5. На нашу думку, зважаючи на багатокомпонентність діагностичного комплексу констатувального та формувального етапів експерименту, відображення критеріїв та показників у вигляді карти-схеми змогло б унаочнити складові комплексу, що сприяло б кращому розумінню логіки автора дослідження
6. У висновках недостатньо розкрито подальші перспективи дослідження.

Разом з тим, висловленні зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дисертаційного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Висновки дисертації сформульовано

відповідно до завдань дослідження та отриманих результатів, які в повній мірі відображають основний зміст роботи.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

7. Загальний висновок. Дисертаційна робота Вікторії Валеріївни Апухтіної «Формування готовності майбутніх логопедів до корекції сенсомоторного розвитку в професійній діяльності», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та п. 6, 7, 8 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти та
інноваційної педагогіки

Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

О.В. Матвієнко

